

Gravin van Bylandt Vogelreservaat

Ed Hoogerhoud

Oppervlakte: $\pm 0,6$ hectare

...Daarachter werd het geheel afgesloten door een doolhof, waarin een 'lustprieel zeer aardig gemaakt van groote boomwortelen' het centrum vormde... Dit is de plaats op het Landgoed Clingendael waar zich nu het vogelreservaat bevindt. Het doolhof werd waarschijnlijk geroid in opdracht van een van de Van de Brienens in de loop van de 19de eeuw en vervangen door een productiebos van Essen. De naam van dit bosperceel is nu nog steeds Fazantenbos. In 1971 kreeg de Vereniging voor Vogelbescherming toestemming van de Gemeente om 0,75 hectare van dit bos af te sluiten en te bestemmen als vogelrustgebied. De opzet was er een zo goed mogelijk broedbiotoop voor de plaatselijke soorten van te maken. Tot onze grote vreugde, bleek de Gravin van Bylandt Stichting bereid de kosten voor de 2½ meter hoge afrastering voor haar rekening te nemen, te weten f 14.000,--.

Op 24 september 1973 werd het reservaat in gebruik gesteld. Het zag ernaar uit dat de rust nu verzekerd was in dit deel van het park. Van een ideale broedgelegenheid was echter nog geen sprake. De eerste beheerder, mr. J.H. Klatte, stond in een hoog opgaand donker bos. De meeste Essen waren inmiddels vijftien tot twintig jaar oud en vormden een bijna aaneengesloten kruinenveld samen met een flink aantal kapitale, meerstammige Esdoorns. Hiertussen nog Berken, Lariksen, Kardinaalsmuts, Grove Dennen en Beuken. Het reservaat wordt aan de zuidwestelijke zijde begrensd door een brede sloot met aan de overzijde een speelweide met verspreid staande zeer zware Beuken. Langs de oever Elzen met enkele Schietwilgen. Onder deze kruinen staan veel Vlier en flinke Meidoorns. De kruidenlaag is nogal monotoon. Brandne-

tels of niets dan dode bladeren met hier en daar een dun, niet bloeiend bramenbosje.

De vogelbevolking is nog op twee handen te tellen: Merel, Zanglijster, Winterkoning, Tuinluiter, Zwartkop, Houtduif, Heggemus, Tjiftjaf, Roodborst en Ekster. Van deze soorten worden één, hooguit twee broedgevallen geteld. In het jaarverslag van de vereniging van 1973 merkt mr. Klatte op: *... 'Wel staat vast dat nog veel werk zal moeten worden verzet om een optimale situatie te verkrijgen en dat hiermee nog verscheidene jaren zullen zijn gemoeid'.*

Nu, dertien jaar later, blijkt dat een voorzichtige omschrijving van het probleem. Er worden duizend heesters geplant in perkjes van zo'n twee bij een meter en wel op die plaatsen waar nog enige ruimte tussen de stammen is. Tijdens de tweede winter wordt een groot aantal Essen door de Plantsoenen dienst omgelegd, om voor het broodnodige licht te zorgen. Resultaat: de bruine bladermassa verandert in een brandnetelwoud. Het hek is tot aan het grondwater, een tot anderhalve spa diep, ingegraven. De ingesloten Konijnen zorgen er ijverig voor dat er geen jong heestertje overleeft, alles wordt kaal gevreten. De in stukken gezaagde boomstammen worden opgestapeld en twee keer per jaar maait de heer Parlevliet (ex-boswachter) het brandnetelveld.

In het seizoen 1975/1976 lost schrijver dezen, de heer Klatte af en vindt het reservaat in de bovenbeschreven toestand. De vogelstand heeft door het ophangen van 8 nestkasten een uitbreiding van twee soorten ondergaan, de Kool- en Pimpelmees, maar verder broeden er van de tien soorten een of twee paren. De eerste actie die ik onderneem, is naar huis gaan en een vijfjarenplan op papier zetten, met advies van de heren Van Luyn, boswachter, Parlevliet, ex-boswachter en A. van der Laan, vogeltoelichting.

Het bos is veel te donker. Samen met de Plantsoenendienst wordt een flink aantal bo-

De steun van Marie Alexandre Otheline Caroline Gravin van Bylandt (geboren 17 april 1874, overleden 8 augustus 1968) is voor het vogelbeschermingswerk van Den Haag en omstreken van een enorm groot belang geweest.

In 1986 broedde een Bonte Vliegenvanger in een nestkast.
Foto: Rens Veenstra.

men gemerkt en gekapt om het licht zoveel mogelijk op open plekken te vangen.

Op de zo onstane 'groeiplaatsen' graaf ik met behulp van jeugdleden en nog vaker van niet jeugdleden een paar honderd meter gaas in de grond, om perken te vormen voor een nieuwe aanplant. De perken worden vijftien tot twintig meter lang en zo'n twee meter breed. De grond wordt omgespit, van paardemest en kalk voorzien en beplant met Meidoorn, Liguster, Spaanse Aak, Egelandier, Sleedoorn, Berberis, Buxus, Framboos en Vlier.

Bijna alle Vlieren worden op kniehoogte afgezaagd en vele Meidoorns op buik- of borsthoogte. Door de uitlopers steeds weer in te snoeien, krijgen we dikke kruinen met veel vertakkingen en daardoor geschikte broedplaatsen. Om een zo gevarieerd mogelijke kruidenlaag een kans te geven en tevens om de jonge beplanting niet te laten overwoekeren, worden grote velden brandnetels getrokken. De perken worden brandnetelvrij gehouden en een pad wordt uitgezet om rustig zonder prik of geruis te kunnen inventariseren. De stammenhopen worden opgeruimd, ze boden een te goede schuilplaats voor de Konijnen, de Fret joeg ze er alleen onderuit, maar kon ze niet pakken... In plaats van de oude stapels worden er piramides (wigwams) van essestammen gebouwd met een 'vloer' ± 60 centimeter van de bodem met daarop snoei-materiaal, samengebonden met kippegaas. Er komen in totaal 25 nestkasten te hangen. Om een schuilplaats te hebben tegen winterse hagel- en regenbuien wordt er een hol gebouwd van essestammen. Op een paar meter afstand wordt een drinkplaats aangelegd. Er worden pogingen ondernomen om de bunker die in de noordoosthoek van het reservaat ligt, op te ruimen of te bedelven. De lieve jeugd laat zich namelijk niet door het fraaie hek tegenhouden, maar knipt zich er dwars doorheen. In de vakantie zelfs wekelijks. Er zullen nog pogingen worden ondernomen om de Konijnen uit het reservaat te krijgen.

Vijf jaar later zijn deze wensen, op twee na, in

Broedvogels 1978 - 1986

Jaar:	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Totaal
1. Wilde Eend	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2
2. Waterhoen	—	1	1	—	—	—	1	—	1	4
3. Meerkoot	—	—	—	1	2	2	2	1	—	8
4. Houtduif	1	2	2	3	2	1	2	2	2	17
5. Turkse Tortel	1	—	—	—	—	—	1	1	1	4
6. Winterkoning	—	2	2	6	6	5	3	4	3	31
7. Heggemus	—	3	3	5	5	4	4	3	2	29
8. Tuinfluiter	—	1	2	2	—	1	1	1	1	9
9. Zwartkop	—	1	1	7	4	5	3	5	4	30
10. Fitis	—	1	1	1	3	1	3	3	2	15
11. Tjiftjaf	—	1	1	2	2	2	2	1	2	13
12. Bonte Vliegenvanger zie nestkastenverslag										
13. Roodborst	—	—	1	3	2	2	2	2	3	15
14. Merel	2	5	5	5	4	7	4	5	4	41
15. Zanglijster	2	1	1	2	1	3	1	1	3	15
16. Staartmees	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
17. Glanskop	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18. Pimpelmees	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. Koolmees	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20. Boomklever	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. Boomkruiper	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. Groenling	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
23. Spreeuw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. Ekster	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2

Totaal 219

Broedgevallen in de kasten:

Jaar:	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Totaal
Aantal kasten:	16	25	26	25	25	25	26	27	27	26	
Bezet:	8	16	16	17	19	14	18	21	15	19	164
Koolmees	5	12	11	11	12	9	10	9	7	10	96
Pimpelmees	3	3	4	5	7	4	4	9	7	6	52
Glanskop	—	1	1	1	—	—	1	1	1	2	8
Boomklever	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	3
Boomkruiper	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
Spreeuw	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2
Bonte Vliegenvanger	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1

vervulling gegaan. Het bos is nog steeds te donker, zelfs op de open plekken raken de kruinen van de Essen elkaar. Wel gaan er bij elke storm wat oudjes om. In het zuidelijk deel van het reservaat blijft alles liggen: 'oerbos', tenzij er bomen op afrasteringen vallen, deze worden weggehaald. Het vele dode hout op de grond en de dode bomen zijn prima gastheren voor Slijmzwammen, respectievelijk Oesterzwammen. Verder komen er veel paddestoelen voor onder andere Marilles. Door het jaarlijkse snoeiwerk is er veel natuurlijke nestgelegenheid ontstaan. Door het trekken van de Brandnetels is er een gevarieerde kruidenlaag gekomen. De voorheen kale bosbodem is nu groen. Dalkruid, Dagkoekoeksbloem, Boonhelmbloem, Breedbladerige Keverorchis, diverse grassen en tientallen andere kruidachtigen. De groei van de jonge aanplant verloopt echter zeer langzaam (kwaliteit bodem en licht). De mei-

doornhagen zijn op de Engelse manier gekerfd en omgebogen en vormen nu een dichte houtwal. De bijna niet boven de grond komende frambozenveldjes nabij de omrastering staan ineens meer dan een meter hoog en vormen een geliefde broedplaats voor de Zwartkop. De Vlieren worden vooral door Zanglijster, Winterkoning en Staartmees gebruikt. De houtstapels, piramiden en dergelijke bieden nestgelegenheid voor Heggemus, Merel, Winterkoning, Zanglijster en Waterhoen. Deze laatste vogel is nu in het hele park van meer dan dertig broedgevallen teruggevallen naar minder dan tien. De Meerkoet heeft nu de populatie bereikt die het Waterhoen vroeger had.

Op 22/23 en 29/30 maart 1981 zetten wij de bunker buiten het reservaat. Het 120 meter lange hek dat eromheen staat, wordt uitgegraven, zestig centimeter diep, uit een tapijt van wel duizenden wortels. Tussen bunker en

Een blik naar buiten...

Foto: Ed Hoogerhoud.

Jaarlijks broeden er ook de Houtduiven.

Foto: Henk Harmsen.

reservaat wordt een nieuw tracé gegraven van veertig meter. Op 5 april wordt het hek door vakmensen gedemonteerd en het reservaat wordt opnieuw afgesloten. De bunker is nu speelplaats en het reservaat heeft de broodnodige rust. In de afgelopen vijf jaar is het hek maar een keer opengeknippt. In de winter van 1983-1984 sterven de laatste twee Konijnen aan myxomatose. Opnieuw beginnen overal de Bramen uit te lopen en ook kruiden breiden zich nu snel uit. Andere zoogdieren, die permanent in het reservaat wonen: Veldmuis, Bosmuis, Mol. Bezoekers: Haas, Vos tijdens ijs- en sneeuwperiode en Eekhoorn. De Vos kwam alleen af en toe een jonge Fazant weghalen, die door de Plantsoendienst in het reservaat geplaatst waren om veilig op te groeien...

Leuke waarnemingen die direct in gedachten springen, zijn de winterse eekhoornjacht van een vrouwelijke Blauwe Kiekendief. In mei een zingend Goudhaan, een vrouwtje wist hij echter niet te lokken, hoewel er in de takkenhaag een zeer fraai mosnestje was gebouwd; een mollenvangende Bulzerd; een op Houtduif gespecialiseerde vrouwelijke Torenvalk, de Houtduiven kwamen in het reservaat om rustig te sterven (snot) en werden daarna door de Torenvalk, die soms rustig zat te wachten tot de prooi niet meer bewoog, gepakt...; op 28 november 1982 een wijffjes Zwartkop. Dat de observatiehut in een behoefte voorzorg was een uitgemaakte zaak, maar dat de hut als broedplaats gebruikt zou worden had ik niet verwacht: Merel (3x), Winterkoning (2x), Veldmuis (4x), waarschijnlijk

een keer in een 'buiten dienst' nestkast in de hut.

Het aantal nestkasten is in de loop der jaren op 27 gebracht en wel: een spechtenkast 40 mm, twee spleetkasten, vijf houtbetonkasten voor Gekraagde Roodstaart. Verder houten kasten met vliegopeningen van 25 mm (1/3) en 28 tot 30 mm (2/3).

Met ingang van het winterseizoen 1987 is de stand als volgt: vijf houten kasten met 28/30 mm vlieggat, drie houtbetonkasten met 28/30 mm vlieggat, drie houten kasten met 25 mm vlieggat, twee houtbetonkasten met 25 mm vlieggat, vijf houtbetonkasten zogenaamde Gekraagde-Roodstaartkasten met 60x30 mm ovaal vlieggat, twee houten kasten, zogenaamde spleetkasten met 2½ x 5 mm vlieggat en een houten kast, zogenaamde spechtenkast met 40 mm vlieggat.

De bedoeling is dat alle houten kasten worden vervangen door houtbetonkasten. Deze zijn a. duurzamer, b. ze hebben een aanzienlijk hoger bezettingspercentage, c. zelden dode jongen bij grote hitte.

Het aantal waargenomen soorten met terreinbinding is, buiten broedvogels, 42.

Bij het bestuderen van de territoriumkaarten op de zelfde schaal, blijkt duidelijk dat de broeddichtheid groter is in het reservaat dan in de rest van het park. Hoewel er nog ruimte genoeg is voor veel meer territoria, is het doel, een vogelrustgebied te creëren, duidelijk bereikt. Het streven blijft echter gericht op een zo afwisselend mogelijk bos, met een dichte kruiden- en heesterlaag.